

ГРИЩЕНКО І. В.,

аспірант

Навчально-наукового інституту

інформаційної безпеки

(Національна академія

Служби безпеки України)

УДК 342.951:351.746.1(477)

**ПРАВОВА ОСНОВА ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ
МІЖ УКРАЇНОЮ І МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

У статті досліджено правову основу обміну інформацією з обмеженим доступом між Україною і міжнародними організаціями (Європейським Союзом та НАТО). Автор аналізує угоди й домовленості, що укладені на їх основі; характеризує обов'язки з охорони секретної інформації, які покладаються на обидві сторони. На основі аналізу документів автор визначає вимоги щодо заходів безпеки, які застосовуються для захисту інформації; описує процедури, пов'язані з функціонуванням інформації з обмеженим доступом у системі співробітництва між Україною і міжнародними організаціями; аналізує функції органів і управлінь, що відповідають за домовленості в галузі безпеки інформації.

Ключові слова: інформація з обмеженим доступом, міжнародні організації, угода, домовленості, захист інформації.

В статье исследована правовая основа обмена информацией с ограниченным доступом между Украиной и международными организациями (Европейским Союзом и НАТО). Автор анализирует соглашения и договоренности, которые были заключены на их основе; характеризует обязанности по охране секретной информации, которые возлагаются на обе стороны. На основе анализа документов автор определяет требования по мерам безопасности, которые применяются для защиты информации; описывает процедуры, связанные с функционированием информации с ограниченным доступом в системе сотрудничества между Украиной и международными организациями; анализирует функции органов и управлений, отвечающих за договоренности в области безопасности информации.

Ключевые слова: информация с ограниченным доступом, международные организации, соглашение, договоренности, защита информации.

In this article legal basis for exchange of classified information between Ukraine and international organizations (EU and NATO) are investigated. The author analyzes agreements and arrangements, which were concluded on their basis; describes responsibilities for protection of classified information, which were relied on both sides; characterizes underlines for security measures, which were used for protection of information; describes procedures, which were related to functioning of classified information in system of cooperation between Ukraine and international organizations; analyzes functions of departments, which responsible for security arrangements of information.

Key words: classified information, international organizations, agreement, arrangement, protection of information.

Вступ. У сучасному світі інформаційна складова поступово стає однією із найважливіших умов гарантування національної безпеки, а отже, вона безпосередньо впливає на рівень і темпи соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку країни, інтегрується в усі сфери діяльності держави, суспільства, громадянина. Саме тому інформаційна безпека на сьогодні є одним із найважливіших напрямів діяльності держави. Геополітичне становище України, її зовнішньополітичні орієнтири обумовлюють велику кількість різноманітних заходів у контексті міжнародного співробітництва, які передбачають необхідність передачі інформації з обмеженим доступом як з боку України, так і іноземних партнерів. Отже, постає необхідність узгодження питань збереження, використання, обміну секретної інформації з міжнародними міжурядовими організаціями загалом і окремими країнами зокрема.

На жаль, правова основа обміну інформацією з обмеженим доступом між Україною і міжнародними організаціями на сьогодні недостатньо досліджена вітчизняними науковцями, що, насамперед, пов'язане із забезпеченістю нормативно-правовою базою. Серед дослідників, які зверталися до окремих аспектів цієї проблеми, варто вказати І. Авдошина, А. Довгань, В. Желіховського, С. Климчука, Б. Леонова, В. Ліпкана, Ю. Максименко, В. Сідака, О. Солодку. Проте можемо констатувати, що на сьогодні фактично відсутні комплексні дослідження законодавчої бази в галузі захисту інформації з обмеженим доступом між Україною і міжнародними організаціями, зокрема Європейським Союзом і НАТО.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз правової основи обміну інформацією з обмеженим доступом між Україною і міжнародними організаціями (Європейським Союзом, Організацією Північноатлантичного договору).

Результати дослідження. У Конституції України вказано, що наша держава є європейською позаблоковою державою, яка здійснює відкриту зовнішню політику і прагне до співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур [8]. Водночас однією із основних засад зовнішньої політики України визначено пріоритетність участі в удосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з питань, що становлять взаємний інтерес. Ці орієнтири набули подальшого розвитку в низці законодавчих актів, так, у статті 8 Закону України «Про основи національної безпеки» окреслено пріоритетність інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі [6]. Одним зі шляхів входження нашої держави до міжнародних організацій є узгодження дій у галузі збереження інформації. У законах України «Про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики» [7], «Про інформацію» [5] серед напрямів державної політики вказано підтримку інтеграції України у світовий інформаційний простір, а також сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері.

Аналіз вищезазначених документів дає підстави для висновку щодо необхідності удосконалення вітчизняної системи захисту секретної інформації на основі кращих світових традицій, а також потреби врегулювання всіх аспектів обміну інформацією з обмеженим досвідом між Україною і міжнародними організаціями.

Для успішного входження України до міжнародних інформаційних обмінів, на думку О. Довганя, О. Солодкої, насамперед, потрібно реалізувати чотири основні аспекти в законодавчій сфері:

- розробити законодавчу базу, яка забезпечить збереження інформаційних ресурсів, їхній розвиток і ефективне використання в національних інтересах;
- адаптувати національне інформаційне законодавство до загальновизнаної міжнародної правової бази з метою активізації своєї участі у міжнародних інформаційних обмінах;
- брати активну участь у міжнародній законодавчій діяльності, що має оперативно регламентувати нові явища у сфері інформатизації;
- сформувати правову базу для регламентації участі в міжнародній діяльності із забезпечення дотримання міжнародного інформаційного законодавства, боротьби з кібертероризмом та іншими видами інформаційної злочинності [2].

Безперечно, міжнародне законодавство у сфері захисту інформації впливає на національну політику в цій галузі. Правові норми, що приймаються міжнародними міжурядовими організаціями, відіграють вирішальну роль у формуванні українського інформаційного законодавства, яке узгоджується із загальносвітовими тенденціями розвитку правових норм та стандартів у цій галузі.

Відомості, що становлять державну таємницю України, іноземної держави чи міжнародної організації охороняються Законом України «Про державну таємницю» [4]. У законі зазначено, що секретна інформація до скасування рішення про віднесення її до державної таємниці та матеріальні носії такої інформації до їх розсекречування можуть бути передані іноземній державі чи міжнародній організації лише на підставі міжнародних договорів, згода на які надана Верховною Радою України, або письмового мотивованого розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України [4]. У випадку, якщо міжнародним договором, згода на укладення якого надана Верховною Радою України, установлено інші, ніж передбачені цим законом, правила охорони таємниці іноземної держави чи міжнародної організації, то застосовуються правила міжнародного договору.

Питання обміну інформацією з обмеженим доступом між Україною та Європейським Союзом визначено в «Угоді між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» від 13 червня 2005 року [10]. Так, у статті 4 зазначено, що кожна сторона захищає й охороняє інформацію з обмеженим доступом, надану іншою стороною або отриману в обмін від неї; забезпечує, щоб ця інформація зберігалася грифом обмеження доступу, присвоєний їй стороною, яка надала матеріали [10].

На суб'єкт міжнародного права, що отримує інформацію з обмеженим доступом, згідно з угодою покладаються такі обов'язки:

- охороняти її відповідно до положень, установлених внутрішніми нормативно-правовими актами у сфері безпеки щодо матеріалів, позначених еквівалентним грифом обмеження доступу;
- не використовувати інформацію з обмеженим доступом, на яку поширюється дія цієї угоди, для цілей, що відрізняються від встановлених стороною, яка надала інформацію, і для яких інформацію було надано або отримано в обмін;
- не розкривати інформацію з обмеженим доступом, на яку поширюється дія цієї угоди, третій стороні чи будь-якій установі Європейського Союзу або організації, не зазначеній в угоді, без попередньої згоди сторони, яка надала інформацію [10].

В угоді зазначено, що інформація з обмеженим доступом розкривається або передається однією стороною іншій згідно з принципом контролю з боку власника інформації. Рішення про розкриття або передачу інформації з обмеженим доступом одержувачам, які не є суб'єктами цієї угоди, приймається стороною, яка одержує інформацію, після отримання згоди від сторони-джерела згідно з її нормативно-правовими актами у сфері безпеки.

Сторони, що уклади угоду, мають забезпечувати, щоб усі особи, які в процесі виконання своїх службових обов'язків можуть мати доступ до інформації з обмеженим доступом, заздалегідь пройшли процедуру перевірки щодо надійності і ступенів довіри, які викладені в нормативно-правових актах та інструкціях, установлених кожною зі сторін [10].

Міністерство закордонних справ України та генеральні секретарі Ради та Європейської комісії здійснюють загальний нагляд за виконанням цієї угоди. Служба безпеки України відповідає за вдосконалення домовленостей щодо захисту інформації з обмеженим доступом від імені України. Управління безпеки Генерального секретаріату Ради відповідає за вдосконалення домовленостей стосовно захисту інформації з обмеженим доступом від імені Європейського Союзу. Департамент безпеки Європейської комісії відповідає за вдосконалення домовленостей для охорони інформації з обмеженим доступом. Для Європейського Союзу зазначені стандарти підлягають затвердженню Комітетом Ради з питань безпеки [10].

Положення «Угоди між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки» деталізовано в «Домовленостях про безпеку між Службою безпеки України та Управлінням

безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департаментом безпеки Європейської комісії стосовно захисту інформації з обмеженим доступом» від 11 жовтня 2005 року [3].

Зокрема в цих домовленостях конкретизуються вимоги щодо заходів безпеки, які застосовуються для захисту інформації. Так, наприклад, вони мають:

- застосовуватись до всіх осіб, які мають доступ до інформації з обмеженим доступом, її носіїв, а також усіх приміщень, де розміщується така інформація;
- розроблятися з метою виявлення осіб, які можуть становити небезпеку для захисту інформації з обмеженим доступом, і забезпечення унеможливлення їхнього доступу до такої інформації;
- запобігати будь-якому несанкціонованому доступу сторонніх осіб до інформації з обмеженим доступом, зокрема матеріалів, які її містять, та об'єктів, де вона розміщується;
- забезпечувати надання інформації з обмеженим доступом за принципом потреби в доступі відповідно до службової діяльності, а якщо інформація має гриф обмеження доступу «Таємно» / «Confidentiel UE» або «Цілком таємно» / «Secret UE» особам, які мають допуск;
- забезпечувати цілісність і конфіденційність усієї інформації з обмеженим доступом та особливо такої інформації, що зберігається, обробляється або передається в електромагнітній формі [3].

Аналіз законодавчої бази дає підстави для висновку, що всю інформацію з обмеженим доступом, якою обмінюються сторони, мають отримувати тільки організації й особи, які беруть участь у цих програмах і отримують її за принципом необхідності (need-to-know). Зазначений принцип полягає в тому, що фізичні особи отримують доступ до інформації з обмеженим доступом лише у випадку, якщо вона їм потрібна для виконання їхніх безпосередніх службових обов'язків, і доступ у жодному випадку не надається лише тому, що ця особа обіймає певну службову посаду.

У проаналізованих домовленостях детально описано всі процедури, пов'язані з функціонуванням інформації з обмеженим доступом у системі співробітництва України і Європейського Союзу.

Зазначимо, що в «Угоді між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки» термін «інформація з обмеженим доступом» означає будь-яку інформацію (зокрема знання, які можуть передаватися в будь-якій формі) або матеріали, визначені як такі, що потребують захисту від розголошення, і яким було надано гриф обмеження доступу [10]. Проте в українському законодавстві поняття «інформація з обмеженим доступом» точно не визначене, а тому є чимало наукових підходів до тлумачення цієї категорії. Для попередження непорозумінь це питання потребує уточнення й узгодження з визначеннями, що пропонуються в міжнародних документах.

Співробітництво між НАТО та країнами-партнерами в межах Ради євроатлантичного партнерства та програми «Партнерство заради миру» також передбачає певні зобов'язання сторін щодо обміну та захисту інформації. Основним нормативно-правовим документом співробітництва є «Угода про безпеку між урядом України й Організацією Північноатлантичного договору» [9]. Ця угода ратифікована Законом України № 160-IV від 12 вересня 2002 року.

У статті 1 зазначеного документа вказано, що сторони зобов'язуються захищати інформацію одна одної, вживати всіх зусиль для збереження встановлених іншою стороною грифів секретності щодо матеріалів, які нею надаються, і зберігати їх відповідно до узгоджених спільних стандартів; не використовувати отриману інформацію для досягнення цілей, які відрізняються від тих, що встановлені у відповідних програмах; не надавати цю інформацію третій стороні без згоди сторони-джерела [9].

Уряд України бере на себе зобов'язання надавати відповідний допуск до інформації і матеріалів усім своїм громадянам, які в процесі виконання службових обов'язків потребують такого доступу відповідно до програм «Рада північноатлантичного співробітництва» і «Партнерство заради миру». Зазначено, що розроблені процедури доступу мають визначати можливість ризику для безпеки цієї інформації. Указано, що в НАТО відповідальним за до-

мовленості в галузі безпеки з метою захисту таємної інформації є Управління безпеки НАТО під керівництвом Генерального Секретаря та Голови Військового комітету [9].

З метою забезпечення обміну інформацією з обмеженим доступом між НАТО та державними органами України в структурі Міністерства закордонних справ України створено Головний центр реєстрації документів НАТО. У державних органах України, які беруть участь у виконанні програм співробітництва з альянсом, функціонують центри реєстрації документів НАТО, на які покладено завдання розробки та здійснення заходів із забезпечення режиму секретності в роботі з інформацією НАТО з обмеженим доступом [9]. Перед обміном інформацією органи безпеки мають переконатися, що сторона готова до захисту інформації, яку вона отримує, відповідно до вимог сторони-джерела. Угода передбачає, що мають бути розроблені Адміністративні домовленості між урядом України та НАТО, у яких будуть описані стандарти і процедури охорони секретної інформації.

На реалізацію зафіксованих у зазначених документах норм спрямований Указ Президента України від 14 грудня 2004 року № 1483/2004 «Про деякі питання передачі державної таємниці іноземній державі чи міжнародній організації». Він врегульовує питання щодо визначення порядку підготовки документів щодо передачі секретної інформації іноземній державі чи міжнародній організації та підготовки проектів міжнародних договорів про взаємну охорону секретної інформації. Однак, вважаємо, що доцільним було б прийняття відповідного закону України, який би визначав порядок та умови передачі секретної інформації іноземній державі чи міжнародній організації, узгоджував цю процедуру з чинним законодавством у сфері державної таємниці.

Висновки. Аналіз вищезазначених угод і домовленостей дає підстави для висновків, що міжнародна політика в інформаційній сфері визначається позицією країн Європейського Союзу та НАТО. Мета політики міжнародних організацій в галузі інформаційної безпеки полягає в збереженні інформації, захисті її цілісності, створенні відповідних умов для обігу.

Саме тому зусилля світової спільноти спрямовані, насамперед, на пошук спільних рішень для протидії загрозам у сфері захисту секретної інформації. Проаналізовані документи визначають обов'язки сторін у сфері захисту інформації, зокрема вони зобов'язують захищати секретну інформацію та матеріали іншої сторони; вживати заходів для забезпечення збереження грифу секретності, встановленого будь-якою стороною стосовно інформації та матеріалів, що надаються нею, і зберігати зазначену інформацію та матеріали відповідно до прийнятих спільних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Авдошин І. Актуальні проблеми передачі секретної інформації іноземній державі чи міжнародній організації / І. Авдошин // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 20 березня 2014 року, м. Київ. – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2014. – Ч. 2. – С. 3–7.
2. Довгань О. Особливості захисту інформації у процесі взаємодії між Україною і Європейським Союзом, Україною і НАТО / О. Довгань, О. Солодка // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 3 (10). – С. 34–38.
3. Домовленості про безпеку між Службою безпеки України та Управлінням безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департаментом безпеки Європейської Комісії стосовно захисту інформації з обмеженим доступом від 11 жовтня 2005 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_859.
4. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12.
5. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.
6. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-ІV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15.

7. Закон України «Про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411–VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17.

8. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

9. Угода про безпеку між урядом України й Організацією північноатлантичного договору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_002.

10. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом» від 13 червня 2005 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_750.

ГУТНИК В. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 341.45

ПРАВО НА ЗАХИСТ ЗА ДОПОМОГОЮ ОБРАНОГО ЗАХИСНИКА У МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ СУДАХ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Стаття присвячена загальній характеристиці права на захист за допомогою захисника у міжнародних кримінальних судах. Проаналізовано відповідні норми статутів та правил процедури і доказування Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди, постійно діючого Міжнародного кримінального суду, а також міжнародно-правову доктрину, яка має відношення до предмета дослідження. Особливу увагу приділено співвідношенню права на вільний вибір захисника та вимогам щодо його кваліфікації.

Ключові слова: захисник, адвокат, право на захист, Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії.

Статья посвящена общей характеристике права на защиту с помощью защитника в международных уголовных судах. Проанализированы соответствующие нормы уставов и правил процедуры и доказывания Международного уголовного трибунала по бывшей Югославии, Международного уголовного трибунала по Руанде, постоянно действующего Международного уголовного суда, а также международно-правовую доктрину, которая имеет отношение к предмету исследования. Особое внимание уделено соотношению права на свободный выбор защитника и требованиям касательного его квалификации.

Ключевые слова: защитник, адвокат, право на защиту, Международный уголовный суд, Международный уголовный трибунал по бывшей Югославии.

